CZU: 327.56:341.1
DOI: 10.5281/zenodo.6832887

IMPACTUL CONFLICTULUI TRANSNISTREAN ASUPRA ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Vladimir BORȘ

Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
doctor, conferențiar universitar
e-mail: vbors@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0001-8389-430X

Sabina BUTUCEC
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei"
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterandă
e-mail: sabina.butucec@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7108-5537

The purpose of this research is the theoretical-conceptual and empirical analysis of the problem of freezing the conflict in the post-Soviet space, based on the conflict in Transnistria. Proposed objectives: studying the historiography of frozen conflict research, synthesizing the main conceptual aspects of frozen conflicts, researching the forms and methods of their management, analyzing the evolution of frozen conflict in the Republic of Moldova, etc.

This topic is current and has been the subject of several political studies. For these reasons, an attempt was made to achieve a complex, two-dimensional synthesis in premise-impact correlations. At the same time, the research was conditioned by the tangents of two socio-human sciences: sociology and political science. The novelty of the study consists in the fact that a complex synthesis was made on the influence of the accession process on the entire political and social system. The conclusions formulated in the research result allow to evaluate, at fair value, the scientific novelty of the paper.

Keywords: *territorial conflict, frozen conflict, negotiations, conflict resolution, cooperation, international organizations, peacekeeping strategies, methods of conflict resolution, mediation.*

Privit în ansamblu fenomenul separatismului a fost determinat de procesul destrămării URSS. Dezintegrarea URSS şi apariţia pe teritoriul ei a unor state independente a generat pentru Rusia o situaţie geopolitică şi geostrategică absolut nouă. Astfel, Rusia s-a pomenit „împinsă în adâncul Eurasiei", fapt perceput ca ceva inadmisibil pentru ţara care timp de secole a jucat un rol de importanţă majoră în politica internaţională, dar şi cea europeană.

Frontierele Rusiei se restrâng în prezent la ceea ce au fost la începutul sec. XIX în Caucaz, la jumătatea aceluiași secol, în Asia Centrală, și cam ceea ce a fost prin 1600 spre Vest, imediat după domnia lui Ivan cel Groaznic. Totodată, Federația Rusă aspiră la redobândirea statutului de altădată, cel de supraputere. Influența rusă crește în prezent în trei direcții - spre Asia Centrală, spre Caucaz și spre Vest, respectiv spre Țările Baltice și Europa de Est.

Conform opiniei cercetătorului *E. Pain*, prioritar pentru strategia Rusiei până în anul 2020 va fi reconstruirea statului rus și reimpunerea puterii ruse pe arena internațională [1, p.14]. Pentru a-şi atinge scopul, Rusia utilizează în relaţiile sale cu fostele republici unionale diverse presiuni cu caracter politic, economic şi militar. Din această perspectivă, Republica Moldova, Georgia, Ucraina, Armenia sunt cheia spre regiunile cele mai sensibile pentru aspirațiile de securitate ale Rusiei. Astfel, Federația Rusă exercită presiune peste granițele sale din motive geostrategice, geopolitice și geoeconomice [2, p.23].

Pe de altă parte, interesul manifestat de SUA, NATO și UE pentru Republica Moldova, Georgia, Ucraina și alte state post-sovietice rezidă în faptul că acestea servesc drept instrument de constrângere și de stopare a intereselor și influenței Rusiei. Intenția Uniunii Europene de a

integra în sfera sa de influență Republica Moldova este determinată, în primul rând, de formarea unei zone economice şi politice stabile, care ar asigura stabilitatea la frontierele estice ale UE. Aderarea la structurile europene și euroatlantice a Georgiei și Ucrainei ar semnifica diminuarea influenței Federației Ruse în zonă și, respectiv, extinderea influenței UE şi NATO (lucru deja neadmis de Federația Rusă) în spațiul est-european şi sud-caucazian.

Destrămarea URSS a fost însoțită de o serie de conflicte armate locale motivate etnic şi ideologic. Aceste consecinţe provin din fapte istorice şi din dezintegrarea treptată politică, socială şi economică [3, p.55]. Printre numeroasele conflicte din acea vreme, cele din Cecenia, Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia, Nagorno-Karabakh (încheiat la 10 noiembrie 2020, cu un alt armistițiu cu asistența Rusiei. Armistițiul consta în cedarea teritorilor ce nu aparțineau fostei Regiuni Autonome Nagorno-Karabakh dar și teritorile cucerite din această regiune) şi Tadjikistan au atins cele mai mari dimensiuni şi au avut cea mai profundă incidenţă asupra modificărilor aduse situaţiei iniţiale [4, p.133].

Fiecare dintre conflictele în cauză îşi are propriile caracteristici unice care îl fac diferit de celelalte, şi există diferenţe destul de semnificative între situaţiile prezente în zonele de conflict individual. În pofida acestor diferenţe, există o asemănare izbitoare între originile şi dezvoltarea conflictelor (pornind de la faza „fierbinte” până la normalizarea şi stabilizarea procesului) poziţiile pe care le ocupă în politica regională, precum și consecinţele acestora pe termen scurt şi lung asupra zonelor afectate şi împrejurimilor lor. În legătură cu aceasta, în doctrina de specialitate [5, p.102] a fost expusă opinia că Federația Rusă a luat parte la crearea acestor conflicte şi le-a folosit ca şi instrumente în lupta pentru influență şi control în afara granițelor sale.

Cauzele şi natura conflictului transnistrean

Studierea conflictului transnistrean în contextul abordării problemei soluționării conflictelor internaţionale contemporane se impune a fi necesară din mai multe considerente. În primul rând, acesta reprezintă un exemplu relevant de conflict intern care datorită intervenției terței părți a devenit un conflict internaţionalizat, intervenţia fiind pe cât de pronunţată (în desfăşurarea luptelor armate şi în procesul de negocieri), pe atât de tolerată și chiar neglijată de comunitatea internaţională [6, p.52]. În al doilea rând, sub pretextul medierii procesului de negocieri, terţa parte contribuie substanţial la perpetuarea stării conflictuale (fiind generatorul principal al acesteia). În al treilea rând, conflictul transnistrean reliefează cum dreptul internaţional contemporan este eludat de statele puternice în favoarea realizării propriilor interese (înregistrându-se încălcarea gravă a principiilor internaţionale precum: neintervenţia în afacerile interne ale statelor, egalitatea suverană a statelor, principiul neagresiunii, principiile de desfăşurare a negocierilor etc.) [7, p.89]. Aceste și alte momente accentuează relevanța conflictului transnistrean pentru elucidarea problemelor politico-juridice ale procesului de soluționare a conflictelor internaționale contemporane.

Din punct de vedere istoric, conflictul transnistrean își are geneza în fenomenul de separare. Astfel, la 02 septembrie 1990, în oraşul Tiraspol a avut loc aşa-zisul congres II extraordinar al deputaţilor sovietelor de diferite niveluri din localităţile nistrene, în cadrul căruia a fost proclamată Republica Sovietica Socialistă Moldovenească Nistreană. Congresul a ales Sovietul Suprem provizoriu al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti Nistrene în frunte cu preşedintele Igor Smirnov și a decis ca o porțiune de teritoriu de pe malul stâng al râului Nistru, împreună cu oraşul Bender, de pe malul drept şi cu alte câteva sate, să facă parte din componența Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Nistrene în componenţa Uniunii Sovietice.

Congresul anticonstituţional din Tiraspol a avut loc în pofida faptului că organizatorii lui au fost preîntâmpinați de nenumărate ori din partea Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova că poartă răspundere juridică şi politică personală pentru eventualele consecinţe negative în cazul adoptării unor hotărâri anticonstituţionale [8, p.241].

Cu titlu de urgență, tot în aceiași zi de 02 septembrie 1990, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova, condus de președintele Mircea Snegur, a adoptat Hotărârea R.S.S.M. nr.247 „Cu

privire la congresul II extraordinar al deputaţilor Sovietelor de diferite niveluri din unele localităţi nistrene" [9].

În baza articolului 97 din Constituţia (Legea Fundamentală) R.S.S. Moldova, Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldova a declarat aşa-zisul congres II al deputaţilor Sovietelor de diferite niveluri din unele localităţi nistrene, ce a avut loc la 02 septembrie 1990 în oraşul Tiraspol, drept un organ anticonstituţional. De asemenea, Sovietul Suprem al R.S.S.M. a declarat nule toate hotărârile cu privire la proclamarea Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti Nistrene şi cu privire la formarea organului ei suprem, adoptate la aşa-zisul congres II al deputaţilor Sovietelor de diferite niveluri din unele localităţi nistrene. Drept temei, s-a indicat că hotărârile menţionate vin în contradicţie cu articolele l - 4, 57, 70, 71, 92, 97, 125, 127 din Constituţia (Legea Fundamentală) a R.S.S. Moldova şi nu pot avea efecte juridice.

Prin aceiași Hotărâre nr.247 din 02.09.1990, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova, i-a avertizat pe toți pe conducătorii și deputații Sovietelor locale de deputați din raioanele Camenca, Dubăsari, Grigoriopol, Râbnița și Slobozia, precum și din orașele Bender, Dubăsari, Ribnița, Tiraspol – participanți la Congresul de la Tiraspol, că dacă organele nelegitime nou formate vor încerca să-și exercite funcțiile, R.S.S. Moldova va fi nevoită să aplice pedepse penale, să declare stare excepțională și să introducă o formă specială de administrare a teritoriilor numite.

În scopul de a pune capăt conflictului, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova a solicitat Guvernului U.R.S.S. să ia măsuri pentru a retrage de pe teritoriul R.S.S. Moldova regimentul Ministerului Afacerilor Interne al U.R.S.S. în termen de 24 de ore. Totodată, Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova a obligat Ministerul Afacerilor Interne al R.S.S. Moldova, Comitetul pentru Securitatea Statului al R.S.S. Moldova și Procuratura R.S.S. Moldova să asigure pe teritoriul raioanelor și orașelor în cauză executarea întocmai a legislației R.S.S. Moldova.

Fără a lua în considerație Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova nr.247 din 02.09.1990, la 25 august 1991 „republica transnistreană" își proclamează independența completă, redenumindu-se în Republica Moldovenească Nistreană [10].

La 27 august 1991, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația de independență a Republicii Moldova [11], care cuprindea și Transnistria. La acea dată, Republica Moldova nu avea armată proprie, Forțele Armate ale Republicii Moldova fiind create prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.193 din 3 septembrie 1991. Parlamentul Republicii Moldova a cerut guvernului URSS „demararea negocierilor cu Guvernul Republicii Moldova pentru a pune capăt ocupației ilegale a teritoriului Republicii Moldova și retragerea trupelor militare sovietice de pe teritoriul Republicii Moldova".

În pofida naturii militare a ocupaţiei reglementate de normele internaţionale, ocupaţia teritoriului transnistrean (privită ca regim de administrare) nu are un caracter militar, altfel spus, este una „civilă", trupele ruse dislocate servind doar ca o garanţie a securităţii regiunii. În ceea ce priveşte mijloacele prin care a fost instituit regimul în cauză, atunci acestea cu siguranţă sunt militare, deoarece, indiferent cum vom percepe evenimentele din anul 1992 (ca producere nemijlocită a ocupaţiei, fie de menţinere a ocupaţiei instituite cu mult timp înainte), ele au implicat recurgerea la forţă şi desfăşurarea operaţiunilor militare [12, p.24]. Prin urmare, cazul Transnistriei constituie un exemplu atipic de ocupaţie, generată nu atât de încălcarea principiului internaţional de neagresiune (care, de regulă, constituie sursa regimurilor de ocupaţie), ci de încălcarea principiului neamestecului în treburile interne ale altui stat [13, p.424].

Mecanisme şi instrumente de soluţionare a conflictului transnistrean

Relațiile internaționale contemporane se caracterizează prin dificultatea soluționării unor conflicte de diferite tipuri: teritoriale, religioase, interetnice etc. În prezent ele reprezintă una din problemele majore cu care se confruntă umanitatea, iar reglementarea lor uneori nu este posibilă nici cu ajutorul organizaților internaționale ca UE sau ONU [14, p.175]. Unul dintre aceste conflicte este și conflictul transnistrean. El reprezintă, probabil fără exagerare, cea mai grea problemă moștenită de la epoca sovietică de către Republica Moldova.

Tensiunile în relațiile dintre Moldova și Transnistria au început să apară la sfârșitul anilor 80 ai secolului XX-lea, în condițiile destrămării URSS și rezolvării problemelor legate de autodeterminarea politică și obținerea independenței [15]. Transnistria are mai puţin de 30 km lăţime şi o suprafaţă totală de 4.163 kilometri pătraţi, având o populaţie de aproximativ 555,000 de locuitori, în timp ce restul Moldovei are 3 559 500 de locuitori [16]. Cu toate acestea, în Transnistria se află principala infrastructură industrială a Moldovei, staţii electrice şi, nu mai puţin important, un depozit semnificativ de armament din era sovietică.

Reglementarea conflictului transnistrean impune atingerea unui compromis în vederea soluţionării finale la masa de negocieri. Cu toate acestea, durata negocierilor dovedeşte că părţile implicate nu reuşesc să rezolve problema din cauza unor conjuncturi şi sperăm că, între timp, acestea se vor schimba, înclinând balanţa în favoarea uneia dintre ele. Motivul principal pentru care diferendul rămâne nesoluţionat rezidă în faptul că părţile percep în mod diferit semnificaţia reglementării definitive a conflictului [17, p.7].

Elaborarea şi implementarea politicilor de reintegrare a ţării care vor conduce la soluţionarea definitivă a conflictului transnistrean ţin de interesul primordial al Republicii Moldova. Având în vedere această motivaţie serioasă, autorităţile trebuie să manifeste o voinţă politică fermă şi să-şi asume un angajament plenar şi o responsabilitate sporită pentru atingerea obiectivelor urmărite. Politicile de reintegrare trebuie să fie promovate de către autorităţile moldoveneşti într-o manieră transparentă, inclusiv prin menţinerea unui dialog coerent şi deschis cu formaţiunile social-politice şi exponenţii societăţii civile de pe ambele maluri ale Nistrului.

Republica Moldova a aderat la Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa la 30 ianuarie 1992, iar la 26 februarie a aceluiaşi an a semnat Actul Final de la Helsinki. Din momentul aderării Republica Moldova s-a bucurat de o susţinere permanentă din partea OSCE, care este principalul actor internaţional colectiv, implicat plenar în procesul de reglementare a conflictului transnistrean [18, p.7].

Deci, reglementarea acestui conflictului este cea mai importantă şi ambiţioasă sarcină pentru Misiunea OSCE în Moldova. Alături de Rusia şi Ucraina, Misiunea OSCE este mediator în procesul de negocieri, al căror scop este identificarea unei soluţii definitive, complexe şi durabile a conflictului. Misiunea facilitează întâlnirile directe între cele două părţi şi conlucrează cu acestea, cu mediatorii şi cu observatori în procesul multilateral de reglementare. Scopul negocierilor este găsirea unei soluţii politice durabile a conflictului. În raportul său Nr. 13 din noiembrie 1993, Misiunea, pentru prima dată, şi-a expus principiile de bază cu privire la un statut special pentru Transnistria. De atunci, împreună cu ceilalţi mediatori, a înaintat diferite propuneri pentru o reglementare definitivă şi a intermediat acorduri cu privire la măsurile de consolidare a încrederii şi cele privind principiile de bază ale relaţiilor dintre ambele părţi [19].

În anul 2005, în procesul de reglementare a diferendului transnistrean a început să se manifeste mai activ și Uniunea Europeană. Extinderea UE și instalarea frontierelor sale de Est pe Prut, care s-a produs la 1 ianuarie 2007, a contribuit esențial la sporirea interesului Bruxelles-ului față de Republica Moldova și, respectiv, față de conflictul transnistrean, fiindcă acesta reprezentă drept un focar periculos de tensiune pentru întregul continent. O dovadă elocventă în acest sens a servit semnarea în februarie 2005 a Planului de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană și numirea în martie 2005 a reprezentantului special al UE pentru Republica Moldova. Planul de acțiuni Republica Moldova – UE conținea un compartiment special privind conflictul transnistrean [20, p.15].

UE a fost antrenată în rezolvarea problemelor din regiune și prin instituirea Misiunii EUBAM la 30 noiembrie 2005. Puțin mai devreme, începând cu septembrie 2005, a fost extins formatul de negocieri în formula „5+2”. Formatul 5+2 include reprezentanți ai părților, mediatorilor și observatorilor în procesul de negociere - Moldova, Transnistria, OSCE, Federația Rusă, Ucraina, Uniunea Europeană și Statele Unite. Scopul negocierilor în formatul 5+2 este de a elabora parametrii unei soluționări cuprinzătoare, bazată pe suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova în hotarele ei recunoscute pe plan internațional, cu un statut special pentru Transnistria în componența Republicii Moldova.

Începând cu Declarația Ministerială a OSCE din decembrie 2016, procesul de negocieri la toate nivelurile funcționează pe baza unei abordări orientate spre rezultat. La începutul anului 2017, părțile au identificat un „pachet din opt puncte" prioritare, cu acorduri încheiate pe șase dintre acestea în noiembrie 2017 și în aprilie 2018.

Efectele de impact al conflictului transnistrean în perspectiva integrării europene a Republicii Moldova

Dacă am face o raportare la situația Republicii Moldova, în contextul integrării și anume impactul ce îl va produce aceasta, este necesar de menționat că, actualul câmp de manevră independentă în politica externă a Chișinăului oricum deja este extrem de limitat. Prin urmare, din acest punct de vedere costurile şi riscurile asumate de Moldova sunt minimale. Un alt aspect negativ al integrării va fi reflectat de diminuarea suveranităţii şi de afectarea domeniilor de competenţe tradiţionale pe care şi le asumă statele, iar aceasta are bineînţeles şi implicaţii asupra poziţiilor la care aderă statul în politicile sale externe. Dar, ca şi în cazul independenţei politicii, caracterul suveran al statului moldovenesc deja este extrem de confuz. În primul rând, nu sunt defel clare frontierele teritoriului asupra căruia se propagă suveranitatea statului moldovenesc. În al doilea rând, capacităţile de coerciţie ale statului sunt serios afectate de criminalitate şi corupţie chiar şi pe teritoriul pe care formal îl controlează. În sfârşit, însăţi legitimitatea statului moldovenesc este pusă la îndoială de o parte din cetăţenii săi. Creşterea numărului de solicitanţi pentru acordarea unor cetăţenii duble este o strategie de supravieţuire individuală care atestă existenţa unui pericol real colaps intern al statului pe nume Republica Moldova.

Integrarea europeană nu va avea un efect negativ asupra actualului nivel de suveranitate a Republicii Moldova, ci din contra, va fi un proces stimulator pentru consolidarea suveranităţii până la un interval al cărui limită superioară va fi determinată de obiectivele pe termen lung de construcţie europeană. Pentru ca UE sa rămână funcţională, ponderea împuternicirilor care revin Bruxelles-ului de către noile state membre creşte cu fiecare extindere, în ipoteza extinderii până la 50 de membri, UE nu va fi viabilă cu actuala repartizare a competenţelor. Auto-eliminarea Republicii Moldova din procesul european, nu va avea drept efect păstrarea suveranităţii sale. Mai mult ca atât, chiar dacă Republica Moldova nu va fi acceptată în calitate de candidat la aderarea la UE, ca şi în cazul statelor-membre ale Asociației Europene de Liber Schimb, vecinătatea cu UE, inevitabil va implica o armonizare a legislaţiei naţionale cu cea europeană şi aplicarea standardelor europene asupra producţiei locale, acestea determinând erodarea suveranităţii.

Un alt impact care ar viza câştigurile şi mizele pentru Republica Moldova în contextul integrării europene, trebuie să fie ghidată de aceleaşi obiective de politică externă pe care le-au urmărit şi actualii candidaţi. Desigur că există factori specifici care îşi vor lăsa amprenta atât asupra strategiei concrete prin care se va urmări integrarea europeană, cât şi asupra efectelor de politică.

O voce externă mai bine auzită şi o autoritate mai înaltă în relaţiile internaţionale, este una din mizele esenţiale urmărite de candidatele din Europa Centrală şi Est. Aderarea la UE va oferi Republicii Moldova, posibilitatea de a participa la procesele din economia, politica şi cultura europeană şi mondială. Istoria dezvoltării UE, arată că şi statele mici au jucat un rol important în luarea unor decizii strategice. Integrarea Republicii Moldova în UE, va fi o expresie firească a identităţii de valori şi principii, a vocaţiei sale de ţară democrată, profund ancorată prin tradiţii, cultură şi civilizaţie, în spaţiul unic european.

Actualele tendinţe pro-europene, care se manifestă în societăţile norvegiană şi elveţiană, sunt determinate în mare măsură anume de frica ca, fiind lăsaţi în afara UE, aceste ţări vor avea foarte puţine lucruri de oferit şi de spus în politica internaţională.

Un alt obiectiv al candidaţilor este obţinerea unor noi posibilităţi pentru promovarea intereselor naţionale pe plan european. În ultimele decenii, ca urmare a aprofundării cooperării între statele comunităţii europene, de la una sectorială la una mai largă, mai comprehensivă, tot mai multe împuterniciri ale statelor-membre din diferite domenii politice au fost transferate instituţiilor europene şi sunt administrate în comun de către statele-membre. Dar anume aceasta

şi oferă ţărilor din UE, posibilitatea de a influenţa „construcţia" politicilor europene şi de a promova astfel interesele lor naţionale. Statele care au aderat şi care urmează să adere la UE, sunt conştiente de faptul că renunţă la o parte din suveranitatea lor naţională în schimbul obţinerii unor câştiguri politice noi.

Un factor specific în integrarea europeană pentru Republica Moldova, este posibilitatea de evadare din arealul geopolitic al „vecinătăţii apropiate" Federaţiei Ruse. În cazul ţărilor din Europa Centrală şi de Est un factor complementar a fost cel de a echilibra influenţa unilaterală pe care Statele Unite ale Americii, ar putea avea asupra lor în cazul neaderării. Această evadare geopolitică va însemna pentru Republica Moldova, posibilitatea de promovare a unor politici externe noi din punct de vedere conceptual, fără a simţi în permanenţă un stres provocat de frica de a nu antagoniza cumva Federaţia Rusă, prin acţiuni care eventual ar putea să-i afecteze interesele.

În cadrul UE, Republica Moldova va putea participa plenar, la colaborarea interguvernamentală, în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună, ceea ce va solicita din partea Republicii Moldova, o calitate superioară a „materialului" diplomatic, o prezenţă şi o prestaţie mai bună pe planul relaţiilor dintre naţiunile europene.

Un alt impact benefic este securitate naţională mai înaltă. Indiscutabil, alături de integrarea în NATO, integrarea în UE, este urmărită şi din cauza că prezenţa într-o structură regională de talia UE, adaugă ţărilor-membre o certitudine mai înaltă în planurile lor de asigurare a securităţii şi intereselor naţionale. În perspectivă, UE îşi va dezvolta propriile forţe de apărare şi reacţie rapidă. Integrarea în familia europeană este şi pentru Republica Moldova o garanţie mai mare a faptului că nici „coşmarurile sale istorice" nu se vor mai repeta, că nu vor mai fi alte pacte Ribentrop-Molotov, foamete organizate sau deportări.

Astfel, în urma celor expuse, putem să estimăm beneficiile impactului integrării europene a Republicii Moldova, astfel încât viitorul acestei ţări să fie unul mai bun, mai liniştit, mai transparent politic și economic, iar gândul zilei de mâine să nu fie o ambiguitate.

Impactul Acordului de Asociere asupra impulsionării acțiunilor de integrare europeană

Acordul de Asociere, în continuare AA, al Uniunii Europene, reprezintă un tratat dintre UE, pe de o parte, și o țară nemembră a UE, pe de altă parte. AA se încheie cu scopul de a crea un cadru larg de cooperare între părţi. De obicei, domeniile incluse în AA se referă la relaţiile politice, comerciale, sociale, culturale și de securitate. Încheierea acordurilor de asociere de către UE, are la bază articolul 217 al Tratatului privind Funcţionarea Uniunii Europene, în continuare TFUE, care prevede în mod expres: „Uniunea poate încheia cu una sau mai multe terţe ţări sau organizaţii internaţionale acorduri ce stabilesc o asociere, implicând drepturi și obligaţii reciproce, acţiuni comune și proceduri speciale". [21, p.45]

În acest context, pe 12 ianuarie 2010, Republica Moldova și UE s-au angajat în negocierea unui document ambiţios și anume AA. Paralel, autorităţile europene au negociat și, la finele anului 2010, au definitivat cu Guvernul Republicii Moldova, Planul de Acţiuni în domeniul liberalizării regimului de vize, care conţinea patru blocuri importante: securitatea documentelor; imigraţia ilegală; ordinea publică și securitatea; relaţiile externe și drepturile fundamentale. Până la semnarea noului document juridic, privind relaţiile UE cu Republica Moldova, au rămas valabile prioritățile și angajamentele de reformă necesare, pentru a corespunde criteriilor politice de implementare a standardelor și principiilor comunitare: drepturile omului; standardele democratice; o justiţie independentă și eficientă; probitatea guvernării, capacităţi administrative și combaterea corupţiei. O parte a viitorului acord de asociere, se referea la stabilirea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, în continuare ZLSAC, care urma să intre în vigoare conform formulării diplomatice europene „atunci când vor fi întrunite condiţiile relevante". Însă pînă la întrunirea acestor condiţii, părţile trebuiau să se angajeze în negocierile ZLSAC, acestea urmând să înceapă „numai după ce Republica Moldova va fi pregătită", așa cum se menţiona într-o altă declaraţie a instituţiilor europene. Pentru a pregăti Republica Moldova pentru începerea negocierilor asupra ZLSAC, UE

a remis executivului moldovean un set de recomandări, care au fost transpuse în Hotărârea Guvernului nr. 1125 din 14 decembrie 2010, cu privire la aprobarea Planului de Acţiuni al Republicii Moldova, privind implementarea Recomandărilor UE, pentru instituirea ZLSAC între Republica Moldova şi UE. La 27 iunie 2014 Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană. A doua zi, pe 28 iunie Guvernul a aprobat proiectul de lege pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova şi UE iar în data de 2 iulie 2014 Parlamentul a ratificat acordul cu majoritatea voturilor. Opoziţia parlamentară nu a participat la votare acuzând guvernarea de trădare a intereselor ţării. Pe 18 decembrie 2015 Jurnalul Oficial al UE publică decizia Consiliului de Asociere UE-Republica Moldova privind aplicarea titlului V din Acordul de Asociere Republica Moldova -UE (Comerț și aspecte legate de comerț) pe întreg teritoriul Republicii Moldova (inclusiv în regiunea transnistreană). Luând în considerare faptul că preferințele comerciale autonome (PCA) oferite Republicii Moldova au expirat la 31 decembrie 2015, de la 1 ianuarie 2016 agenții economici de pe ambele maluri ale Nistrului au exportat mărfurile în UE în baza aceluiași regim de comerț liber.

La 1 iulie 2016 a intrat pe deplin în vigoare **acordul de asociere UE-Republica Moldova cu zona sa de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare**. Acordul a fost aplicat, în mod provizoriu, de la 1 septembrie 2014.

Planul de Acţiuni RM-UE a fost înlocuit în 2014 de Agenda de Asociere, agreată în baza Acordului de Asociere RM – UE. În august 2017 a fost aprobată o nouă Agendă de Asociere pentru perioada anilor 2017-2019, conţinând priorităţi pe termen scurt şi mediul de cooperare RM-UE.

Rezoluția Parlamentului European referitoare la situația actuală a cooperării dintre UE și Republica Moldova (2022/2651(RSP))

Parlamentul European,

− având în vedere Acordul de asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte , care include o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare și care a intrat pe deplin în vigoare la 1 iulie 2016,

− având în vedere cererea Republicii Moldova (denumită în continuare „Moldova”) de a adera la Uniunea Europeană, prezentată la 3 martie 2022,

− având în vedere scrisoarea prim-ministrului Republicii Moldova adresată Președintelui Parlamentului European, primită la 16 martie 2022, prin care se solicită o creștere a asistenței macrofinanciare acordate Moldovei,

− având în vedere articolul 132 alineatul (2) din Regulamentul său de procedură,

− întrucât Moldova depinde de gazul rusesc și de cantități mari de energie electrică furnizate prin regiunea separatistă Transnistria; întrucât actualul contract de furnizare a energiei electrice încheiat de Republica Moldova este cu Moldgres, o societate cu sediul în Transnistria și deținută de gigantul rus Inter RAO;

− întrucât gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău, care conectează de facto Republica Moldova la sistemul energetic european prin România, s-a dovedit a fi destul de ineficient, deoarece gazele care sosesc prin România sunt în continuare mai scumpe decât cele furnizate de Gazprom;

− își exprimă solidaritatea cu poporul moldovean, având în vedere înrăutățirea situației în materie de securitate din Europa de Est; salută faptul că autoritățile moldovene, dar și cetățenii moldoveni au oferit solidaritate și sprijin celor 400 000 de refugiați ucraineni care caută adăpost în Moldova sau care tranzitează această țară; subliniază că acești refugiați au nevoie de adăpost, hrană, asistență medicală și condiții igienico-sanitare;

− reafirmă că sprijină suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova;

− respinge declarația din 3 martie 2022 a autorităților din regiunea ocupată Transnistria și își exprimă îngrijorarea cu privire la această declarație, prin care autoritățile transnistrene au anunțat încetarea procesului de soluționare a conflictului și au lansat un nou apel pentru recunoașterea așa-numitei „independențe” a Transnistriei;

− reamintește că sprijină o soluționare globală și pașnică a conflictului din Transnistria prin

procesul de negociere în formatul 5+2, bazându-se pe suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova, în cadrul frontierelor sale recunoscute la nivel internațional, cu un statut special pentru regiunea Transnistria, în interiorul unui stat moldovean viabil; subliniază că indiferent de soluția aleasă pentru a rezolva problema transnistreană, ea trebuie să respecte dreptul suveran al Republicii Moldova de a-și alege propria sa orientare în materie de apărare și politică externă;

Opoziția comunistă califică semnarea de către Republica Moldova a Acordului de Asociere la UE drept un act de cedare a suveranității din partea Chișinăului. Deputații comuniști spun că prevederile acestui acord vor distruge ramurile strategice ale economiei naționale și democrația țării. Iar pentru a evita aceste consecințe, PCRM-ul condus de la Vladimir Voronin propune revizuirea Acordului de Asociere. Aceste critici, pronosticuri creează și un curent de opinie în societate.

Totodată, indiferent de apartenenţa la UE sau de perpetuarea actualei stări de „independenţă" politică, Republica Moldova va continua să piardă din suveranitatea sa. Numai aderarea la UE, îi va permite Republicii Moldova, prin beneficiile socio-economice şi politice obţinute, să compenseze la maximum costurile inevitabile pe care le presupune integrarea. Aderarea mai târzie, presupune probabil un singur avantaj, şi anume ca, între timp, UE va reuşi să efectueze o sistematizare şi o delimitare mai clară a competenţelor între instituţiile europene şi statele naţionale.

Tiraspolul şi Moscova opun rezistenţă pentru a oferi Uniunii Europene statut de mediator în procesul de reglementare a diferendului transnistrean. Pentru cine ridică semne de întrebare asocierea Moldovei la UE fără regiunea separatistă transnistreană, care prin gura autorităţilor de la Tiraspol spun că locul regiunii ar fi în altă Uniune, în cea Vamală?

Expertul Iulian Groza afirma că „Republica Moldova, asociindu-se cu Uniune Europeană, prin semnarea acestui acord, se asociază cu întreg teritoriul său, inclusiv regiunea transnistreană. Acest subiect este deosebit de important, în special când vorbim despre integrarea economică. Fiindcă atunci când am lansat negocierile cu Uniunea Europeană pe Zona de Comerţ Liber Aprofundat şi Cuprinzător, noi am invitat experţi de la Tiraspol ca să fie parte a acestui proces în calitate de observatori şi să poată nu numai să se informeze, dar, poate, chiar şi să contribuie cu anumite propuneri. Deci, am încercat să fie o abordare cuprinzătoare, inclusivă, dacă pot să-i spun aşa.

Doi, acum când semnăm Acordul de Asociere, în conţinutul acestuia este o prevedere care stabileşte o anumită excepţie, care vizează Zona de Comerţ Liber Aprofundat şi Cuprinzător. Şi anume, noi deja am convenit cu Uniunea Europeană că regimul asimetric de comerţ cu Uniunea Europeană se va extinde până la sfârşitul anului 2015. Aceasta înseamnă că odată ce Republica Moldova va începe să aplice provizoriu Acordul de Asociere începând cu toamna acestui an, practic încă un an de zile producătorii din regiunea transnistreană vor beneficia de regim asimetric, timp în care urmează, noi, împreună cu colegii de la Tiraspol, cu suportul Uniunii Europene, dar şi partenerilor în procesul de negocieri să identificăm aceste condiţii minime necesare pentru a extinde Zona de Comerţ Liber Aprofundat şi Cuprinzător în regiunea transnistreană.

Republica Moldova a ajuns în prezent, într-un punct în care, acum câțiva ani nu se gândea că poate ajunge vreodată. Instabilitate, incertitudine, crize politice şi economice interminabile, lipsă de perspectivă şi multă corupţie, sunt doar câteva elemente care caracterizează starea de lucruri din Moldova la ora actuală. Dezamăgirile, frustrările și neîmplinirile ne-au însoțit pe tot parcursul acestor ani, iar vectorul european de dezvoltare pe care Moldova și l-a asumat plenar în 2009 s-a ținut pe linia de plutire cu mare dificultate.

Aspirațiile noastre europene au fost puse la grea încercare și au rezistat doar datorită eforturilor unor actori separați, cum ar fi de exemplu societatea civilă, care în pofida incertitudinilor și situațiilor ambigue, a promovat valorile și standardele europene, menținând vie flacăra integrării europene. Acest lucru însă nu este suficient pentru a continua cu fermitate

parcursul nostru european. Este nevoie de un efort comun al întregii societăți, care din păcate în acest an nu a fost observat.

Totuși, speranțele unui viitor european au fost alimentate de mai multe acțiuni care au avut loc la nivel european, cum ar fi de exemplu ratificarea AA, dintre Republica Moldova și UE, de toate statele membre, document care fundamentează relația dintre Republica Moldova și UE, revizuirea Politicii Europene de Vecinătate sau implicarea tot mai activă a regiunii transnistrene în implementarea Acordului de Liber Schimb. Totodată, merită a fi apreciat și faptul că agenții noștri economici, au testat tot mai intens piața europeană, încercând să-și facă loc pe una dintre cele mai mari piețe de desfacere din lume.

Cererea oficială de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană a fost semnată de președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, la data de 3 martie.

Chestionarul Comisiei Europene cu privire la cererea de aderare a Republicii Moldova la UE a fost transmis vicepremierului Nicu Popescu, ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene, la 11 aprilie curent de către comisarul pentru vecinătate și extindere, Olivér Várhelyi. La 22 aprilie 2022, Republica Moldova a trimis primul chestionar de aderare la UE. Iar la data de 12 mai 2022, Republica Moldova a trimit partea a doua a chestionarului de aderare la UE.

Riscul de antagonizare a Federației Ruse, este unul dintre impedimentele externe cele mai serioase în calea integrării europene a Republicii Moldova. După cum consideră unii autori ca M. Grawitz *„experienţa istorică imperială de construcţie naţională şi actualele aspiraţii de restabilirea a statutului de mare putere, face ca Rusia să fie şi să rămână şi pe viitor, tentată de a interfera în afacerile din noile state independente şi, astfel, să limiteze independenţa şi suveranitatea lor” [*22, p.56]. Prin urmare, dorinţa Republicii Moldova de integrare europeană poate fi extrem de dificil de reconciliat, cu concepţiile Rusiei asupra viitoarelor aranjamente geopolitice şi geoeconomice din Europa. Din declaraţiile de politică externă ale oficialilor ruşi, se poate trage concluzia că Moscova, vede viitorul continent European, articulat în jurul a doi piloni: UE la Vest şi Federaţia Rusă la Est. Aceasta va face ca Rusia, probabil, să se opună cu vehemenţă şi să submineze demersurilor pro-europene întreprinse de Chişinău.

În urma celor expuse, tindem să precizăm riscurile și beneficiile integrării europene, care tind a influența opinia publică, în aparență fiind ca o tentație, ce sperie mulți oameni, prin noțiunea de suveranitatea pierdută. Dacă ar fi, să analizăm situația statului Republica Moldova la moment, ideea de suveranitate este demult abandonată în mințile fiecăruia, deoarece viața de zi cu zi, și realitatea dură a acesteia, nu permit omului de rând un trai calitativ, simțul patriotismului și a dragostei de țară. Astfel, acest subiect polemizat, care are menirea doar de a influența negative opinia publică, ar trebui neglijat, dat fiind faptul, că apartenența la o uniune, nu presupune pierderea integrității statale și a posibilității de a ieși din parteneriat, chiar dimpotrivă, se respectă dreptul la alegere a fiecărui membru, care în cazul unei dorințe, de a fi un stat separate, o poate face printr-un referendum național.

În condițiile Republicii Moldova, cetățenii ar trebui să dispună de un grad de cultură politică mai avansat, în sensul de a lua o decizie bună și o idée politică cuvenită. Acest lucru devine însă foarte greu de realizat, din cauza manipulărilor mass-media, care duc o politică de dezinformare sau informare eronată, astfel încât obțin efectele scontate de liderii politici, ce nu se vor în UE și nu-și regăsesc doctrina în aces sens.

Într-un final, putem spune că problematica integrării în UE, vizează orice stat, dat fiind faptul de diversitate în opinii și opțiuni politice. Ca orice pas grandios, acesta are nevoie de dificultăți, care odată ce vor fi depășite, Republica Moldova ar putea respira cu un nou suflu, mai civilizat și mai sigur de ziua de mâine.

Reieșind din cele prezentate, ajungem la *concluzia* că: *impactul conflictului înghețat din regiunea transnistreană asupra procesului de aderare a Republicii Moldova la UE* trebuie privit ca un proces particular, în care specificul conflictului contează foarte mult, aşa precum acesta depinde de istoria statului, de cultura politică a cetăţenilor, de influența din exterior asupra soluționării acestuia. La fel, soluționarea conflictului, trebuie privit ca un proces continuu, soluționarea căruia necesită efort pentru consolidare sau depăşire.

Totodată, conflictul teritorial presupune situaţia de agravare maximă a contradicţiilor în sfera relaţiilor naționale și/sau internaţionale, exprimate în comportamentul subiecților sub formă de confruntări şi ciocniri active (armate sau nearmate).

În pofida faptului că statele au o contribuție esențială la procesul de creare și aplicare a reglementărilor privind soluţionarea conflictelor teritoriale, cadrul normativ în materia supusă cercetării este învechit, fiind elaborat în mare parte până la mijlocul secolului XX și necesită o adaptare la contextul noilor realități, marcate prin prezența activă a tot mai multor entități statale nerecunoscute de comunitatea internațională.

Momentul-cheie în dinamica conflictelor teritoriale este actul de agresiune, care nu doar marchează acutizarea substanţială a conflictelor, ci comportă şi un pronunţat caracter juridic, presupunând prin esenţă o gravă încălcare a normelor şi principiilor internaţionale. Actul de agresiune este în măsură să declanşeze o reacţie în forţă a comunităţii internaţionale, fapt ce are impact negativ asupra procesului de soluţionare a conflictelor teritoriale. Prin urmare, conflictul teritorial necesită a fi soluționat cu precădere prin mijloace politico-diplomatice și cu evitarea pe cât este posibil a intervențiilor militare.

Intervenţia părţilor terţe în soluţionarea conflictelor din Transnistria, Abhazia şi Osetia de Sud este o acțiune pe cât de necesar, pe atât de complicată, deoarece, în funcţie de interesele urmărite, terţa parte poate să contribuie atât la soluţionarea conflictului, cât şi la agravarea acestuia. Cea mai gravă problemă rezidă în rolul distorsionat pe care partea terță îl poate avea la procesul de negocieri, deoarece ea poate urmări realizarea propriilor interese, încălcând grav normele dreptului internaţional.

Privite în ansamblu, conflictul teritorial din Republica Moldova demonstrează elocvent că procesul de gestionare a conflictelor internaţionale doar aparent se desfăşoară potrivit cadrului juridic unanim stabilit şi recunoscut de comunitatea internaţională. *De facto*, acest proces este dominat de statele mai puternice, care urmăresc satisfacerea propriilor interese. Acest fapt denotă şi ineficienţa structurilor internaţionale de a aplica echidistant cadrul legal internaţional faţă de marile puteri ale lumii, nefiind în stare să le influenţeze şi cu atât mai mult să le sancţioneze.

BIBLIOGRAFIE

1. PAIN, E. The Russian-Georgian armed conflict: An acute case of poisoning with imperial illusions. În: Russian Politics and Law, 2009, no.5, p.14. ISSN: 1061-1940.
2. MAGYAR, B. Stubborn Structures: Reconceptualizing Postcommunist Regimes. Budapest: Central European University Press, 2019, p.23. ISBN: 9633862140.
3. MÄLKSOO, L. Russian Approaches to International Law. Oxford: University Press, 2017, p.55. ISBN: 0198808046.
4. БОЛЬШАКОВ А.Г. Внутренние вооруженные конфликты в странах Северо-Восточной Евразии в начале XXI в.: трансформация и перспективы завершения. În: Вестник Санкт-Петербургского университета, 2019, Том 35, Выпуск 1, p.133. ISSN: 2074-1243.
5. HOCH, T., KOPECEK, V. De Facto States in Eurasia, 1st Edition. London: Routledge, 2018, p.102. ISBN: 9780367190.
6. GALINSKII, I. N., MACHUGA, V. V. The Moldovan-Transnistrian conflict: features of development in the early XXI century. În: Bulletin of the Moscow Region State University (Russian Federation), 2018, no.2, p.52. ISSN: 2224-0209.
7. GANIN Yu. G. Trade and economic relations of Moldova and Transnistria in the face of competing integrations. În : The World of Change: International Scientific and Public Journal (Russian Federation), 2016, no.2, p.89. ISSN: 2015-0307.
8. BEJAN A. M. The status of the peacekeeping operations in the transnistrian conflict. În: Contemporary Readings in Law and Social Justice (USA), 2017, no.9, p.241. ISSN: 1948-9137.

9. Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.Moldova nr.247 din 02.09.1990 „Cu privire la congresul II extraordinar al deputaţilor Sovietelor de diferite niveluri din unele localităţi nistrene”. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S.Moldova, 1990, nr.9.
10. Декларация о независимости Приднестровской Молдавской Республики, принято на десятой сессии первого созыва Верховного Совета Приднестровской Молдавской Республики 25 августа 1991 года, http://mfa-pmr.org/ru/DTp
11. Legea privind Declarația de independență a Republicii Moldova, nr.691 din 27.08.1991 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr.11-12.
12. MAGYAR B. Stubborn Structures: Reconceptualizing Postcommunist Regimes. Budapest: Central European University Press, 2019, p.24. ISBN: 978-963-386-214-8.
13. O'LOUGHLIN J., KOLOSSOV V., TOAL G. Inside the Post-Soviet De Facto States: A Comparison of Attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria În: Eurasian Geography and Economics, 2014, no.5 (55), p.424. ISSN: 1538-7216.
14. SOLOMON C. ș.a. Conflictul transnistrean și procesul de negociere în formatul 5+2. În Moldoscopie (probleme de analiză politică) Chișinău, 2008, nr. 3 (XLII) p. 175.
15. ШОРНИКОВ П. Днестровская война в историографии Республики Молдова. 2008. http://srch.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no18_ses/02shornikov.pdf .
16. Приднистровская Молдавскоя Республика. Tiraspol, 2012. http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=40 .
17. BOȚAN, I. Reglementarea transnistreană: o soluţie europeană. Chişinău: Arc, 2009. p. 7.
18. Conflictul Transnistrean după 20 de ani : Raport al unui grup de experți internaționali. Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2011. p. 7.
19. Soluţionarea conflictului şi procesul de negocieri http://www.osce.org/ro/moldova/66435.
20. Planul de Acţiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova : Ghid. Chişinău: Gunivas, 2006. p. 15.
21. BOTAN, I. Prevederile Acordului de Asociere. Chişinău: Arc, 2009. 95 p., p. 45.
22. GRAWITZ, M. Manual de Ştiinţă Politică. Paris: ed. PUF, 2003. 134 p., p. 56.